

Тема уроку: Західноукраїнська Народна Республіка.

Епіграф уроку:

«У вогні залізо перетворюється на сталь,
у боротьбі народ перетворюється на
націю»

(Є.Коновалець)

16 жовтня 1918 року коли імперія вже була приречена, з'явився маніфест імператора «До моїх вірних австрійських народів», який обіцяв федеративну перебудову держави. «Кожне плем'я на області, яку воно заселяє, творить свій власний державний організм», – відзначалося в маніфесті. Згідно з цим документом 18 жовтня українські парламентарії з Галичини й Буковини, керівники політичних партій та церковні ієрархи – разом 150 чоловік, утворили у Львові Українську Національну Раду, яка мала представницькі функції. Наступного дня вона оголосила про намір об'єднати західноукраїнські землі в єдину Українську державу. Своїх цілей Національна Рада прагнула добитися виключно мирними методами.

Сьогодні на уроці Ви дізнаєтесь про створення та політику держави на західноукраїнських землях – Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР).

*«Історія ЗУНР – світлий промінь у найновішому минулому України. Традиції
ЗУНР – свідчення незгасимого патріотизму нації»
(Ярослав Дашкевич)*

План уроку

1. Передумови проголошення ЗУНР.
2. «Листопадовий зрив».
3. Створення ЗУНР. Її політика.
4. Злука УНР та ЗУНР.
5. Українсько-польська війна.

1. Передумови проголошення ЗУНР

27 січня 1918 р. – Берестейський мирний договір, за яким Австро-Угорщина та Німеччина погодилися передати УНР Холмщину, Підляшшя та Надсяння, які входили до складу Російської імперії. В укладеному додатковому таємному протоколі між Австро-Угорщиною та УНР йшлося про поділ Галичини на польську та українську й об'єднання української Галичини з Буковиною в окремий коронний край. Проте, договір не був ратифікований.

У жовтні 1918 р. Австро-Угорщина вийшла з Першої світової війни. 16 жовтня імператор проголосив Маніфест про перебудову держави на федеративних засадах.

18–19 жовтня 1918 р. у Львові відбувся з'їзд політичних і громадських діячів українських земель Австро-Угорщини. Була створена Українська національна рада (УНР), головним чином із депутатів австрійського парламенту та крайових сеймів Галичини і Буковини. 19 жовтня вона ухвалила резолюцію про майбутнє утворення на українських землях, що входили до складу Австро-Угорської імперії, Української держави. Отже, йшлося про об'єднання всіх західноукраїнських земель.

Нове державне утворення одразу опинилося в гострому конфлікті з поляками, які претендували на територію Західної України. 29 жовтня у Кракові була створена польська ліквідаційна комісія, яка мала завдання розпустити австрійські органи влади і передати всі повноваження польським. До Львова члени ліквідаційної комісії сподівалися прибути 1 листопада.

2. Листопадовий чин

«Листопадовий зрив». Проголошення ЗУНР. Є. Петрушевич.

Західноукраїнські землі до завершення Першої світової війни входили до складу Австро-Угорської імперії. Це такі етнічні українські території: Східна Галичина (центр — Львів), Буковина (Чернівці), Закарпаття (Мукачеве), Холмщина та Підляшшя. Поглиблення кризи Габсбурзької імперії супроводжувалося зростанням національного руху українців. Українські політичні діячі розпочали підготовку до створення власної держави. Про це було зроблено заяву 18 жовтня 1918 р. Цей день вважається днем проголошення на західноукраїнських землях держави, що пізніше дістала назву Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР).

Наміри українських політиків суперечили прагненням поляків щодо утворення «великої» польської держави, до складу якої планували включити західноукраїнські землі. Щоб не допустити захоплення поляками влади, яку українці збиралися одержати

мирним шляхом із рук австрійців, група молодих українських офіцерів на чолі з Д. Вітовським взяла ініціативу до своїх рук. У ніч із 31 жовтня на 1 листопада 1918 р. українські військові з'єднання взяли під контроль Львів, а наступного дня — інші міста Галичини. Ці події дістали назву «Листопадовий зрив», початок україно-польської війни.

Постать в історії

Дмитро Вітовський (1887—1919 рр.) — військовий і державний діяч, полковник УГА. У студентські роки брав активну участь у національно-визвольній боротьбі. Був одним з організаторів товариства «Січ». У роки Першої світової війни воював у складі УСС. Був організатором «Листопадового зриву» у Львові, який спричинив утворення ЗУНР. Активно формував УГА. Брав участь у Паризькій мирній конференції 1919—1920 рр. як член делегації УНР. Загинув в авіакатастрофі.

Обіцянка демократичних прав, реформ, 8-годинного робочого дня забезпечила новій владі широку підтримку населення.

5 листопада 1918 р. на сторінках газети «Справа» з'явилася програмова декларація Національної Ради, де ЗУНР проголошувалася демократичною республікою, соціальну основу якої становили робітники. 9 листопада було призначено тимчасовий уряд — Генеральний Секретаріат на чолі з Кость. Левицьким (згодом — С. Голубовичем).

13 листопада 1918 р. Проголошення самостійної Західноукраїнської Народної Республіки.

22—26 листопада 1918 р. відбулися вибори депутатів Української Народної Ради, наділеної представницькими й законодавчими функціями. Більшість депутатів стояла на національно-ліберальних позиціях, віддаючи перевагу будівництву державності перед радикальними соціально-економічними перетвореннями. Президентом ЗУНР став Є. Петрушевич. Рада прагнула забезпечити права національних меншин, яким було віддано 30 % депутатських місць.

У перші дні після проголошення ЗУНР було прийнято ряд важливих законів, спрямованих на становлення державно — політичного і економічного життя республіки.

Серед них:

- ✓ закон про організацію війська (13 листопада 1918р.);
- ✓ закон про адміністрацію (15 листопада 1918 р.);
- ✓ закон про судочинство (16 листопада і 21 листопада 1918 р.);
- ✓ закон про державну мову (1 січня 1919 р.);
- ✓ закони про громадянство (8 квітня 1919 р.);
- ✓ про земельну реформу (14 квітня 1919 р.) та ін.

Основні положення внутрішньої політики ЗУНР було викладено в декларації Української Національної Ради, опублікований 5 листопада 1918 р. у Львові.

Проголошувалися рівність усіх громадян перед законом; загальне, рівне, безпосереднє, таємне і пропорційне виборче право.

Постать в історії

Євген Петрушевич (1863—1940 рр.) — політичний і державний діяч. Відігравав провідну роль у політичному житті на західноукраїнських землях. Юрист за освітою, доктор права. Займався адвокатською практикою. У 1908—1918 рр. — посол австрійського парламенту, заступник голови. Від 1910 р. — член Галицького сейму. Перебуваючи на чолі Української парламентської репрезентації у Відні, рішуче обстоював українські інтереси в сеймі та парламенті. У роки Першої світової війни був членом ГУР і ЗУР. У 1917 р. став речником прагнень галицьких українців до національного самовизначення. Для вирішення долі українських земель Австро-Угорщини 18 жовтня 1918 р. скликав до Львова Українську Конституанту (загальні збори українських суспільно політичних діячів Галичини й Буковини), що перетворилася на очолену ним Українську Національну Раду, яка 13 листопада 1918 р. проголосила створення на українських землях Австро-Угорщини незалежної держави — Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР). Президентом ЗУНР і став голова Національної Ради Є. Петрушевич. 1 грудня 1918 р. державний секретаріат ЗУНР уклав із Директорією УНР договір про злуку обох українських держав в одну державну одиницю. 22 січня 1919 р. було проголошено акт об'єднання століттями відірваних одна від одної частин єдиної України. 9 червня 1919 р. Є. Петрушевич отримав диктаторські повноваження. Після державної катастрофи в листопаді 1919 р. оселився у Відні. У 1920—1923 рр. був головою створеного ним уряду диктатора в екзилі (у вигнанні), який при підтримці краю боровся на міжнародній арені за успішне розв'язання галицької справи. У 1923 р. він виїхав до Берліна, щоб вести дипломатично-пропагандистську діяльність на користь Галичини перед міжнародними колами вже особисто. Є. Петрушевич помер у Берліні в 1940 р.

3. Злука УНР і ЗУНР.

У результаті революції в Росії та розпаду Австро-Угорської імперії утворилися дві українські держави: Українська Народна Республіка та Західноукраїнська Народна Республіка. Вони відрізнялися політичними, економічними, соціальними та міжнародними орієнтирами. Це було зумовлено як історичною долею цих земель, так і обставинами, що склалися. УНР основну увагу приділяла соціальним проблемам, правам національних меншин, у той час як для ЗУНР основним питанням було національне. Суттєво різнилася в правах політична еліта цих держав. Так, при владі в УНР перебували молоді урядовці, які у своїй діяльності виявляли переважно революційний романтизм. Уряд ЗУНР складався з представників української аристократії та інтелігенції, які мали великий досвід парламентської боротьби й у своїй діяльності виходили з потреб часу.

Незважаючи на розбіжності та власні амбіції, лідери двох українських держав перед загрозою смертельної небезпеки дійшли згоди щодо об'єднання. Здійснювалася мрія багатьох поколінь борців за незалежність і соборність України.

Ініціатором об'єднання виступила ЗУНР, яка опинилась у тяжкому становищі перед загрозою польської та румунської агресії. 6 листопада 1918 р. до Києва прибула делегація Української Національної Ради з проханням воєнної та морально-політичної підтримки в гетьмана П. Скоропадського. Останній пообіцяв підтримку. До Львова було відправлено спеціальну комісію, а також незначну кількість зброї. 10 листопада 1918 р. Українська Національна Рада ЗУНР прийняла резолюцію: «Державному Секретаріатові проробити потрібні заходи до з'єднання всіх українських земель в єдину державу». Але ця резолюція не була реалізована.

Прихід до влади Директорії й відновлення УНР дали новий поштовх об'єднавчому процесу. 1 грудня 1918 р. у Фастові було укладено попередній договір про об'єднання. 3 січня 1919 р. у Станіславі Українська Національна Рада ЗУНР урочисто проголосила об'єднання ЗУНР і УНР в одну суверенну Народну республіку. 16 січня 1919 р. делегація ЗУНР відбула до Києва.

Урочистий Акт злуки розпочався 22 січня 1919 р. о 12-й годині. Державний секретар ЗУНР Л. Цегельський зачитав і передав В. Винниченку ухвалу Української Національної Ради від 3 січня 1919 р. Представник Директорії Ф. Швець оголосив універсал, у якому зазначалося: «...Віднині воєдино зливаються століттями відірвані одна від одної частини єдиної України, Західноукраїнська Народна Республіка (Галичина, Буковина й Ужгородська Русь) і Наддніпрянська Велика Україна. Здійснилися віковічні мрії, якими жили і за які вмирати кращі сини України. Віднині є єдина незалежна УНР. Віднині український народ, увільнений могутнім поривом своїх власних сил, має змогу з'єднати всі спроби своїх синів для утворення нероздільної незалежної Української держави на добро і щастя робочого люду».

Також в універсалі зазначаюся, що Акт злуки має бути затверджений Установчими Зборами, скликаними з території всієї України. До того часу Західна область УНР залишалася окремим державним утворенням.

Рішення про злуку було затверджено на Трудовому конгресі України, який відбувся 22 січня 1919 р. Є. Петрушевича, голову Національної Ради ЗУНР, було обрано до складу Директорії. На допомогу Галичині уряд УНР виділив 500 млн гривень, надав військову та продовольчу допомогу.

Проте справжнє об'єднання не відбулося. Через кілька днів після проголошення злуки Директорія під ударами Червоної армії змушена була залишити Київ. На плечі ЗоУНР ліг весь тягар війни з Польщею. Акт злуки фактично втратив чинність, і наприкінці 1919 р. Є. Петрушевич його денонсував.

Попри все Акт злуки 22 січня 1919 р. має велике історичне значення як факт об'єднання українських земель у єдиній соборній державі.

Із Універсалу Директорії УНР

"... Директорія УНР ухвалила тую злуку прийняти... Однині воєдино зливаються століттями одірвані одна від одної частини єдиної України – ЗУНР (Галичина, Буковина і Угорська Україна) та Наддніпрянська Велика Україна... Однині є єдина

незалежна Українська Народна Республіка... Однині народ український має змогу дружними зусиллями всіх своїх синів будувати нероздільну самостійну державу Українську на благо і щастя всього її трудового народу...”

Таким чином, боротьба за самовизначення західноукраїнського населення завершилася створенням власної національної держави. До її будівництва було залучено багато політичних партій та рухів. У розбудові ЗУНР брали участь різні верстви українського населення, у тому числі національні меншини. Виважена політика нової влади сприяла уникненню гострих соціальних конфліктів.

4. Україно-польська війна 1918—1919 рр.

Поляки, що також стали на шлях відродження своєї держави, почали боротьбу проти ЗУНР, наслідком якої виявилася україно-польська війна (1918—1919 рр.). Перші сутички між поляками й українцями спалахнули у Львові одразу після взяття влади українцями. Польським військам уже 2 листопада вдалося захопити склади зброї та амуніції в районі головного вокзалу, що дало їм змогу озброїти добровольців (орлята) і мобілізованих.

22 листопада, після трьох тижнів боїв за Львів, українські війська, уряд і Національна Рада були змушені залишити місто. У боротьбі за Львів українці припустилися стратегічної помилки — поляки змогли заволодіти залізницею Львів—Перемишль та отримувати зброю й людей із центральних районів Польщі. Конфлікт набував затяжного характеру. У цей час весь західний світ святкував завершення Першої світової війни.

УГА намагалася вибити поляків зі Львова. Коли спроби взяти Львів не мали успіху, УГА спрямувала удар на Перемишль і майже на місяць припинила рух поїздів на Львів (Вовчухівська операція).

У перебіг подій втрутилася Антанта. У лютому 1919 р. до Галичини прибула антантівська місія, яку очолював французький генерал Ж. Бартельмі. Місія мала на меті припинити польсько-український конфлікт. Українцям пропонувалося передати полякам Львів і території нафтових родовищ. Пропольська орієнтація місії була очевидною.

За час перемир'я, установленого з візитом місії Ж. Бартельмі, поляки перегрупувалися й несподіваним ударом відкинули українців від Львова, тим самим перехопивши військову ініціативу.

Навесні 1919 р. в подіях на фронтах війни стався злам, із Франції прибула 70-тисячна озброєна й навчена армія генерала Ю. Галлера з польських військовополонених, які воювали на Західному фронті у складі німецької армії. Командували армією французькі офіцери. Антанта планувала використати армію для боротьби з більшовиками. Однак польський уряд спрямував її проти українців. Польські війська перейшли в загальний наступ і до літа зайняли майже всю Галичину.

Уряд ЗУНР зробив останню спробу виправити становище. 9 червня 1919 р. президента Є. Петрушевича було проголошено диктатором. Новим командувачем УГА було призначено генерала О. Грекова. Він розпочав наступальну операцію, яка закріпилася в історії під назвою «Чортківська офензива» (наступ). Українська галицька армія змусила відступати по всьому фронту переважаючи майже в чотири рази польську армію, відвоювала значну територію, захоплену поляками навесні, і дійшла до Львова. Але через нестачу зброї та амуніції наступ не вдалося розвинути. Поляки організували контрнаступ, який відкинув українців на попередні позиції. У липні 1919 р. польські війська захопили всю Східну Галичину. Українські війська перейшли на територію, контрольовану військами УНР.

На Паризькій мирній конференції Польща отримала мандат на управління Галичиною на 25 років. Антанта фактично погодилася з польським пануванням у краї.

УКРАЇНО-ПОЛЬСЬКА ВІЙНА 1918—1919 рр. (записати в зошит)

Дата	Події
1 листопада 1918 р.	«Листопадовий зрив». Захоплення українськими збройними формуваннями у Львові та інших містах Східної Галичини ключових позицій, урядових установ. Початок україно-польського збройного протистояння, що переросло у війну
Листопад 1918 р.	Початок формування Української галицької армії (УГА). Командувач УГА — М. Омелянович-Павленко
11 листопада 1918 р.	Захоплення польськими загонами Перемишля
22 листопада 1918 р.	Залишення УГА Львова. Переїзд уряду ЗУНР до Тернополя
Січень 1919 р.	Переформування УГА на регулярну армію
Січень 1919 р.	Польсько-українські переговори за посередництва Англії
22 січня 1919 р.	Акт Злуки УНР і ЗУНР
Лютий—березень 1919 р.	Вовчухівська операція УГА
Лютий 1919 р.	Місія Антанти на чолі з генералом Ж. Бартельмі
22 березня 1919 р.	Вимоги Антанти до УГА припинити бойові дії
Квітень 1919 р.	Прибуття у Східну Галичину з Франції 70-тисячної польської армії генерала Ю. Галлера
15 травня 1919 р.	Початок наступу польської армії по всьому фронту

24 травня 1919 р.	Початок наступу румунських військ, які окупували Покуття
9 червня 1919 р.	Надання Є. Петрушевичу диктаторських повноважень. Командувачем УГА призначено О. Грекова
Червень 1919 р.	Чортківська офензива
25 червня 1919 р.	Рада міністрів закордонних справ Англії, Франції, Італії, США уповноважила Польщу окупувати Східну Галичину до річки Збруч
28 червня 1919 р.	Контрнаступ польських військ
Липень 1919 р.	Завершення окупації ЗУНР польськими військами. Перехід залишків частин УГА за річку Збруч
21 листопада 1919 р.	Верховна рада Антанти надала Польщі 25-річний мандат на управління Східною Галичиною
10 грудня 1919 р.	Протест Польщі, яка заявила, що Східна Галичина є її невід'ємною частиною
22 грудня 1919 р.	Підтвердження Антантою свого рішення

Підсумки уроку

Вчитель

- ЗУНР стала яскравою сторінкою історії України. Своім існуванням вона показала незламну волю українського народу до незалежності у власній соборній державі.
- У ЗУНР вдалося уникнути радикальних перегинів у соціально-економічній політиці. На першому місці стояло завдання національно-державного будівництва. Своєчасне здійснення соціально-економічних перетворень забезпечувало авторитет ЗУНР в українського населення.
- Належна увага приділялася формуванню боєздатної національної армії для захисту молодой держави – Української галицької армії.
- Історичне значення акту злуки УНР і ЗУНР полягає у здійсненні багатовікової мрії українського народу у об'єднанні всіх земель в одній державі.

Домашнє завдання

- 1.Опрацювати навчальний матеріал уроку і написати конспект
2. Записати хронологічну таблицю подій українсько-польської війни 1918-1919 рр.
3. Написати есе «Державотворчі процеси ЗУНР: причини невдач» (до 1 стор. в зошиті).
4. Робота з підручником п-ф 9

